

ОД МИЛЕВЕ ДО АТОСА



Манастир Милешева

На окриле Ђурђевдана, 7. маја, крену смо из Милешеве на поклоничко путовање Хиландару и Светој Гори. Манастирска братија, родби-



Отац Варшава, игуман манастира Милешева благосиља пред полазак на пут

да организује поход: ПУТЕВИМА СВЕТОГ САВЕ - ОД МИЛЕШЕВЕ ДО АТОСА.

на и пријатељи испратише нас: први са молебном за пут, благословима и звоњавом црквених звона, а други са жељамма за срећан пут. У друштву нас је осам. Овај број као да симболизује 800 година постојања Хиландара и јубилеј који је инспирисао Планинско друштво "Камена Гора из Пријепља"



У обиласку Хиландара

После ноћења у Ђевђелији, у раним јутарњим сатима смо у Солуну. У нашем конзулату добијамо писмо-препоручу са којим у Министарству за Северну Грчку тражимо визу за улазак на Свету Гору - јединствену монашку заједницу у свету. Службеницу митимо са флашом "домаће" у коју је смештен крет. Једва јој објашњавамо да није реч о чуду. Тражимо да нам да дозволу да осим Хиландара посетимо и грчки манастир Велику Лавру и одатле се попењемо на Атос. Ипак, добијамо са-



Фијала испред саборне цркве у Хиландару



Манастир Хиландар

мо четири дана за посету нашем Хиландару. Пре напуштања Солуна обилазимо Зејтинлик - српско војничко гробље.

Ноћимо у Јерисосу и ујутро нас чека прво разочарење: у току ноћи време се променило и лађица не иде за Хиландар. Журимо на другу страну полуострва да из Уранополиса хватамо ферибот за Дафни. Око подне смо на домаку пристаништа Јовањица. На броду је повелика група Лесковчана, Панчеваца и других који су кренули у походе Хиландару. Са ове стране до манастира је 18 километара пута па су отуд

послали све с чим су располагали за превоз. Монаси возе више пута тамо амо док и ми нисмо дошли на ред. Иза нас је четири до пет пређених километара и само нас обилна киша тера да се попењемо на тракторе. Из кише и магле израњају моћне зидине Хиландара са својим кулама и праклисама.

Испред манастирског улаза све је дочекао отац Методије, други епитроп, и упућивао у гостопријемни-



Пирг Краља Милутина

цу где смо послужени, а потом распоређени: ми Милешевци у једну собу. Затим предајемо дарове које смо наменили као и оне што су појединци послали по нама. Упознајемо оца Методија са нашом жељом да се попењемо на Атос, истовремено му



Трpezарија манастира Хиландара

ОД МИЛЕШЕВЕ



В. Милешевски, Весло '98

предајући писмо оца Варнаве-игумана милешевског. Каже да то неће бити проблем осим ако нас време не смете и упућује ме на оца Илију који је



Лоза Светог Симеона и водоспремница

и раније водио планинаре на Атос. Крећемо у обилазак. У ризници је на послушању отац Илија. Група је повелика па у



Пирг Светог Саве

ризницу уводи нас тројицу Милешевца. Са побожношћу носим на рукама кутију са Карејским типиком писан руком Светог Саве. Друга двојица носе чашу цара Душана и једно четворојевањђеље из 14. века. Односимо све до просторија са иконама из 12-14 века где отац Илија отвара кутију са специјално заштићеним Са-

виним рукописом. На дну потпис и печат: "Вејех последњи Сава грешни..."



На бунару Светог Саве



Кареја, престоница Свете Горе

донео из Јерусалима. По служби прелази се на обед у трпезарију. Церемонијал обеда са молитвама, побожном тишином коју нарушава читање житија извекет кашика један је од најдубљих утисака који се носи из Хиландара. По обеду наставља се служба у цркви која се завршава целивањем моштију и крета



Милешевци у Хиландару: Зоран Малешкић, Зоран Пантовић, Миланко Пузовић-Лане, Илија Андрејић, Радиша Пузовић, Драган Петрић, Мићо Дивац и Горан Глушчевић

је арсана - хиландарско пристаниште и пирг Светог Василија. Мало даље у плодној долини посутој житом и виноградима



Пешице по Светој Гори

Око три по подне почиње служба у Саборној цркви краља Милутина, посвећеној Ваведену Богородице. У цркви је велелепан иконостас - руски поклон манастиру. На игуманском месту налази се највећа светиња Хиландара - чудотворна икона Богородице Тројеруичице коју је, по предању, Сава цара Душана са честицама Часног Крета.

Хиландар се управља по цариградском времену тако да ујутру служба почиње у три сата. Ручак је у девет сати. Већина јучерашњих посетилаца је отишла. Крећемо у обилазак пута до мора, којим се у нормалним приликама, долази у Хиландар. Киша и даље не престаје. На самој обали, сада уздурканог мора,

стражари пирг краља Милутина, а већ ближе Хиландару су крет и маслина цара Душана, на оном месту где су се срели хиландарски монаси и Душанова свита. Сличним поводом изграђена је чесма краља Александра Обреновића у знак захвалности што је отплатио манастирске дугове и повратио Хиландар из Бугарских



ДО ХИЛАНДАРА



руку. Обилазимо манастирско гробље са црквом-костурницом, пијемо воду са бунара Светог Саве и сликамо се поред Симеонове лозе која помаже нероткињама.

Трећи дан напуштамо Хиландар са благословом игумана Мојсија и саветом да не идемо на Атос ако киша продужи даље. Отац Илија чита нам

Карејску келију Светог Саве важи најстрожи типик у православљу. Годинама је био сам, срећом сада има двојицу искушеника.

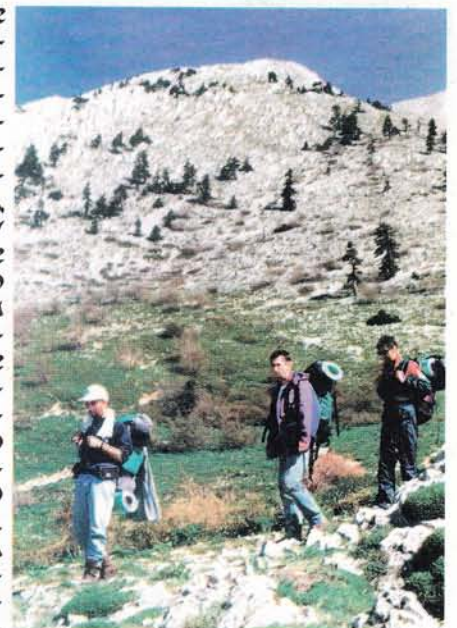
Сутрадан је Свети Василије Острошки. Рано устајемо јер је слава оца Василија. Литургију служи јеромонах Грк у капели конака. Потом обилазан ручак. Ми смо частили



Поглед на манастир Дионисијат

рибом синоћ купљеној у Кареји. Отац Василије нам даје заставу да је пободемо на Атосу који је испред нас са врхом одавијеним маглom и облацима. Киша је стала. Група се дели на два дела: једни остају у Кареји, а ми продужавамо према Великој Лаври, одакле почињемо пењање на Атос. Састанак је у Уранополису за два дана. Напуштамо Кареју са монасима из Лавре. Док јако теренско возило једва са владава расквашени, недавно продијени земљани пут, поред нас промичу манастири, скитови, келије...

Од румунског скита Продром настављамо пешице. Залазимо у онај део Свете Горе где нема трагова ововремене цивилизације. Само море, вековима нетакнута вегетација и небо. Мноштво напуштених скитова и келија. Изнад нас блешти на сунцу камени врх Атоса. Не успевамо да нађемо стазу која би нам скратила пут, а свако скретање са оне којом се крећемо онемогућава бујна вегетација. Практично се крећемо по изохипси на неких 500-600 метара. После 15-так пређених километара наилазимо на маркирану стазу од скита Свете Ане са податком да до црквице Панагија има три ипо сата пешачења. Неизвесност добијања преноћишта у неком од оближњих скитова тера нас да кренемо ка Панаголији иако се већ смрачава. Горе за мање од два сата покисли јер нас киша прати за све време успона. Бетонску грађевину новијег типа, смештену на 1500 метара надморске висине сачињавају просторија са огњиштем и биестијерном, капелица и већа просторија за смештај планинара. На располагању је бетонски под и извесна количина подних простирки. Главни проблем су дрва која се практично не могу наћи у каменитој пустињи по киши, ветру и мраку.



Повратак са Атоса



Атос у зору 15. маја 1998. године

молебан да киша престане. Како лађа и даље не иде према Ивируну враћамо се истим путем манастирским камионом. Феридотом идемо у Дафне, а за Кареју аутобусом. После пола сата вожње стижемо у престоницу Свете Горе. Пењемо се ка хиландарском конаку, који је на врху Кареје, пролазећи поред Типикарнице-испоснице Светог Саве. Изнад улаза је уклесан натпис: "Благословен је који долази у име Господње". У конаку затичемо оца Николаја док је отац Василије, представник Хиландара у Свештеној скупштини, одсутан. Зачас нам отац Николај нађе посао: у оближњој шуми натоварисмо два камиона дрва и предацисмо за келију поред које смо прошли. По завршеном послу причамо са оцем Симеоном. За



Црква Панагија у подножју Атоса

Са оцем Василијем испред карејског конака



Са оцем Василијем испред карејског конака

Следећег јутра, по мраку и киши излазимо на врх Атоса. Гвоздени крет постављен је на коти од 2.033 метара надморске висине. На врху је црквица посвећена Преображењу која



Манастир Григоријат. поглед са мора нас спашава од студеног ветра и кише. Киша престаје, полако се и облаци разилазе али нема ништа од дивног погледа на Солун и Цариград. Ипак срца су нам пуна: правимо пар снимака, запалисмо свећу и крећемо назад. У Панагији се спакујемо и по, сад већ дивном,



Манастир Пантелејмон сунчаном дану крећемо ка скиту Свете Ане на обали мора. Ту нам замало измиче бродић који плочи за Дафни тако да почињемо размишљати о преноћишту. Стојимо пред зидинама манастира Светог Павла који је до половине 18. века био словенски, а материјалну помоћ је



Манастир Дохијар

добиао од Ђурђа Бранковића, али нас неки Руси, који раде при манастиру, упућују да идемо до Дионисијата у коме су кипарски Грци много гостољубивији. Журимо пре него се затворе манастирска врата. Братију и госте затичемо на вечери. Међу посетиоцима су и тројица Крушевљана тако да се лако споразумесмо. Нуде нас вечером. Уписујемо се у књигу посетилаца и добијамо собу заједно са Крушевљанима. Паде и туширање. Устајем раније да би присуствовао служби. Атмосфера није тако импресивна као у Хиландару. Поклоних се чудотворној икони Богородице "Похвала". Сачекујемо лађу и крећемо за Дафни.

Успут се нижу манастири: Григоријат, Симон Петар, Ксиропотам, Пантелејмон, Ксенофонт и Дохија сви видљиви са брода док су Константонит и Зограф дубље у копну. Шклоцају фотоапарати,



Манастир Симонпетра



Поглед на манастир Ксенофон, у даљини Атос

Атос се плави у даљини. Уплочљавамо у Уранополис. Тамо нас већ чека половина групе који су остали у Кареји. Сви се слажемо у једном: ко иде на Свету Гору има само једну жељу - да се поново врати.

Зоран Малешић



Повратак у Милешево

ЗНАМЕНИТА ГЕОГРАФИЈА

ПРЕЦИ КАРАЂОРЂЕВИЋА НА ПЕШТЕРИ

*Пише: Салих Саида Селимовић,
професор историје, Сјеница*

У селу Жабрену, на сјеничко-пештерској висоравни, и данас живи успомена на боравак **Петра Васојевића**, оца војда Карађорђа. Остаци Петрових грађевина су још видљиви у том селу, а простор где су биле Петрове колибе и торови за стоку се данас назива Петрово Поље. То поље припада атару села Жабрен, односно тој катастарској општини, али се у пописима посебно исказује. По последњем попису 1991. Петрово Поље је имало 10 домаћинстава са 40 становника и сви су муслимани.

Према родослову династије Карађорђевића, Карађорђевићев деда Јован родио се у Васојевићима и имао је 4 брата од којих су два остала у Краљима код Андријевице, а он се са двојицом браће преселио у Србију. Неколико Васојевићких братстава присвајају Карађорђевиће. Највећи број старијих историчара се слаже да су Карађорђевићи пореклом из Васојевића. Међутим, има тврђења да су преци Карађорђа, родоначелника династије Карађорђевића, дошли у Васојевиће из Медуне, где су, такођер, однекуд дошли. Док су били код Куча у Медуну славили су њихову славу, тј. Св. Николу. Даље се каже да су због крвне освете морали да напусте Медун и да се населе у Краље код Андријевице. Радило се о освети Турака, јер су у једном сукобу побиле неке колашинске Турке.

Неки сматрају да је Карађорђевићев даљи предак био Трипко Гуриш Кнежевић који је био потомак кнеза Богдана Војиновића. Трипко је због поменуте крвне освете морао са фамилијом да напусти Васојевиће, јер су му Турци били на трагу. Населио се са породицом у Бихору, селу Црнци, једном од најстаријих села код Бијелог Поља. Гуришићи у Црнци славе Св. Климента, стару славу Карађорђевићих предака. Иначе није био редак случај да су се због крвне освете или земања трагова, а и због интегрисања и идентификовања са племеном у које се дошло, мењају славе. Тако су Карађорђевићи преци у Медуну славили Св. Николу, у Васојевићима Св. Андрију, а у Црнци Св. Климента, коју је славио и Карађорђе. Данас Карађорђевићи славе Св. Андрију, јер је Петар (Мркоњић) Карађорђевић, потоњи српски и југословенски краљ, уз допуштење београдског митрополита, узео стару породичну славу коју су славили у Васојевићима. Та стара породична слава поново је прихваћена. Постоји веровање у народу да се стари породични заштитник ипак не сме заборавити.

Има тврђења, и то не без основа, да Карађорђевићи нису ни Васојевићи, ни Кучи, ни Клименте. Ипак, преовлађује мишљење да су из Васојевића, а у том случају и у далеком сродству са Немањићима, јер је, према народној традицији, родоначелник Васојевића Васоје потомак краља Радослава најстаријег сина краља Драгутина Немањића. Али, према неким старим родословима давни преци данашњих Карађорђевића живели су у селу Бјеластовићима у Зети и да је попадија после смрти попа Богдана преселила се са својом породицом у Бериславце код Подгорице. Тако се неки од њих прозваше по мајци попадији Попадићи. Одатле су касније отишли у Медун код Куча, па како је већ речено, после у Васојевиће.

На путу за Шумадију, који је водио од Васојевића на Пештер па преко Јавора, Карађорђевићев деда Јован са синовима Петром и Мирком настанио се у селу Жабрен на Пештерској висоравни. По причањима, односно породичној традицији Кучевића у Жабрену, синове Петра и Мирка је довела мајка која је остала удовица. Било како било, чињеница је да су Петар и Мирко Васојевић борабили једно време у овом пештерском селу. Ни у писаним документима, а ни у усменој традицији о Мирку се више ништа посебно не зна у овом крају. И многи други Васојевићи су, нарочито после „похара и разура“, борабили краће или дуже време у неким местима на свом путу према унутрашњости Србије, односно кретали су се етапно као и многи други из традиционално миграционих подручја. Ни Петар Васојевић неће дуго остати у Жабрену на Пештери.

Ту, у Жабрену населили су се вероватно после похаре Васојевића по завршетку Аустро-турског рата 1737-1739. године, јер су се Турци

немилосрдно светили свима који су учествовали у овом рату на страни Аустрије (Васојевићи, Кучи, Клименте). Према традицији коју чувају Кучевићи из тог села када су они дошли у Жабрен, затекли су у њему Петра и Мирка Васојевића и Клименте Гициће. Кучевићи у Жабрену воде порекло од Поповића Дрекаловића из Медуне. Њихов предак је био **Илија Поповић** који је после исламизирања добио име **Алија Куч**, касније Кучевић.

Од њега су касније потекли Фетаховићи, Ганићи и Бећирагићи, а вероватно и кладнички Рожајци, јер се ови последњи својатају са рожајским Ганићима. Према том породичном предању то је могло бити пре 250 година. Од Рамовог сина Мустафе, који се доселио у Жабрен, су садашњи Кучевићи.

Петар Васојевић и Мустафа Куч су се спријатељили, а нешто касније и побратимили. Они и њихове породице су се штитиле у тим тешким временима и помагале једна другој, делиле и добро и зло, и срећу и несрећу. Петар Васојевић је гајио много стоке, а колибе и торови су му се налазили у једном малом пољу недалеко од села. Неки исламизирани Топузовићи, вероватно Клименте, често су пролазили поред Петрових колиба и узнемиравали чобанице и планинке. Петар је то дуго трпео, али када му је то додијало отишао је свом побратиму Мустафи Кучу и све то испричао. Мустафа му је саветовао да те насилнике Топузовиће опет опомене, па и припрети да ће их побити ако се то понови. Петар је тако и учинио, али није имало никаквог ефекта. Објесни Топузовићи су поново гађали камењем Петрове псе и вређали планинке па је Петар из пушке морао да убије двојицу насилника. Пушку је Петру дао побратим Мустафа Куч, јер тада хришћани нису смели да поседују ватрено оружје.

После тога Петар Васојевић је отишао код Мустафе Куча и испричао шта се десило и на крају му рекао да њему и његовој породици у Жабрену нема опстанка. Затим су Петар и Мустафа натоварили све ствари у току ноћи на коње и Мустафа га је испратио са стоком преко села Брњице на Голију. Петар Васојевић се одатле спустио у Шумадију, а Карађорђе се касније населио у Тополу. Када је Петар пошао са Жабрена жена му је била трудна, а Карађорђе се родио 1768. године, онда се Петар из Жабрена одселио 1767. године. Када се родио Карађорђе (Ђорђе, назван Карађорђе - Црни Ђорђе) Петар је Мустафи послао гласника и овај га је даровао дукатом.

Прича се да је Карађорђе, када је освојио Сјеницу, наредио 1809. године да се село Жабрен не дира и поштеди од ратних разарања. Вежа са двором Карађорђевића је успостављена 1912. године када се Халил Кучевић обратио за неку услугу краљу Петру I, што је Карађорђевићев унук великодушно учинио. Када се женио краљ Александар 1922. године позвао је на свадбу и Халила Куча. Као свој прилог Халил је за свадбу дотерао шест овнова.

На тој свадби краљ Александар је упитао Халила „**како му се допада снаха**“, а Халил му је одговорио „**Снаха је добра, али ипак није према мом синовцу**“.

Тако на сјеничко-пештерској висоравни живе Жабрен и Петрово Поље и лепа успомена на претке Великог војда Карађорђа, родоначелника династије Карађорђевића.



Карађорђе Петровић, вођа Првог српског устаника, „врховни вожд народа сербскога“ како је гласила његова шишула на званичном печату 1804. године

УЗ 25-ГОДИШЊИЦУ НАУЧНОГ СКУПА „СЕОСКИ ДАНИ СРЕТЕНА ВУКОСАВЉЕВИЋА“

ВРЕМЕ ЈЕ МАЈСТОРСКО РЕШЕТО



Сениор Срејен

(Епилоџ одговора Срејена Вукосављевића Миловану Ђиласу у међурајној пријелољској ишамаји)

Пише: Милорад Веруовић

Уз познату троструко модификовану народну изреку коју је и Вук Караџић забележио а која гласи „ВРЕМЕ ЈЕ МАЈСТОРСКО РЕШЕТО“ наш народ у овим крајевима често каже и „ВРЕМЕ ЈЕ ДОБАР СУДИЈА“ и „ВРЕМЕ ЈЕ ВЕШТ ТЕРЗИЈА“ чиме се метафорично исказује мисао да време доноси и најправичније пресуде и да скраја подесну одећу која свакоме најбоље приличи и одговара. Решето времена стално развејава. Чињенице које следе у овом прилогу то на свој начин илуструју и потврђују. Оне значе епилог односно завршницу неких наших ранијих анализа и размишљања. О чему се, заправо, ради?

Пре шеснаест година на десетом окупљању посленика научног скупа „Сеоски дани Сретена Вукосављевића“ и у оквиру тадашње јубиларне 50-годишњице журналистике у Пријелољу и моја маленкост је поднела једно саопштење које је насловљено „Улога и ангажовање Сретена Вукосављевића у међурајној пријелољској штампи“. Тада сам колико је то било у мојој моћи и мом ондашњем сазнању аргументовано подвргао критици нека гледишта Милована Ђиласа из његове ране младости, изражена у његовом познатом есеју „Културни ниво Санџака“, објављеном у листу „Санџак“ бр. 11 од 15. јула 1932. године, што значи на самом почетку излагања овог првог гласила у Пријелољу. По казивању Миливоја Жугића, власника и главног уредника тог листа овај Ђиласов напис. штампан на целој првој страници његових новина, Сретен Вукосављевић је неочекивано дуго, пуних 77 дана, свестрано анализирао и потом на исти дао онај запажен и конструктиван одговор. На почетку тог одговора Вукосављевић је истакао:

„Људе је нарочито наљутило тон чланка који вређа нашу покрајинску самопопадљивост. На чланак се реаговало оговарањем, усменим протестима, грдњом, отказом листа, али одговорио није нико. Људи који декламују „Стари Рас“ итд. „Колевка српства“, итд., а који узгед буди речено, не чине много части Старом Расу, индигирали су се и достојанствено ућутали не удостојивши ни лист, ни писца одговора. Тако је остало мени, коме се чланак иначе допао, да оспорим нека тврђења у њему...“

Вукосављевић је потом приступио критици и оспоравању неких гледишта младог Ђиласа. Која су то гледишта? На њих ћемо Вас подсетити мало касније.

Одговор Ђиласу је штампан на првој и другој страници листа у броју од 1. октобра 1932. године. А одмах после тога, Милован Ђилас је као студент ухапшен због своје револуционарне делатности и по кратком поступку осуђен на трогодишњу робију коју је издржао у Сремској Митровици. Због тога



Јуниор Ђилас

Ђиласу су објективно биле ускраћене могућности да буде обавештен о критици свог чланка од стране Вукосављевића. А затим је његова читава животна одисеја, веома драматична и бурна, удесила да је Ђилас сазнао за Вукосављевићев одговор непуних 60 година касније, тачније тек 14. јула 1989. године када сам му лично уручио факсимиле и његовог већ заборављеног есеја и Вукосављевићевог реаговања. Истовремено Ђилас се упознао и са нашим поменути саопштењем и са једним критичким освртом на пуне две странице „Полимља“ под насловом „Неверница у стваралачке снаге народа“ који смо на исту тему објавили 1983. године.

Када је све то упознао Милован Ђилас је замољен да сада из једног временски другог историјског и социолошког угла, након протеклих шест деценија напише своје садашње виђење те старе, али за овај крај значајне интелектуалне „кавге“ у Пријелољу, а онда да све те полемичке материјале у хронолошком редоследу комплетно објавимо у пљеваљском књижевном часопису „Мостови“. И главни уредник „Мостова“ проф. Јован Петровић прихватио је тај наш „дентлменски“ договор. Међутим, уместо обећаног и очекиваног коментара тих текстова Ђилас је писцу ових редова убрзо послао писмо које је веома индикативно и карактеристично за упознавање оног луцидног и разборитог интелектуалца чија јеретичка и филозофска, али пророчанска гледишта, као и животну судбину највећег дисидента у брионској Југославији и једног од најпознатијих „отпадника“ у интернационалном „лагеру социјализма“ је упознао сав мислећи цивилизовани свет нашег 20. века.*

То Ђиласово писмо је и повод и основица овог осврта. Оно је посебно значајно зато што садржи занимљиву и завидно ласкаву Ђиласову оцену личности Сретена Вукосављевића. А својом сврхом и својом садржином оно је означило епилог и свих расправа на страницама поменутих листа у Пријелољу. Ненадано Ђилас је на све те полемике веома рационално и коректно ставио тачку. Да би то веродостојно и сасвим разумели цитираћемо у целини то Ђиласово својеручно и последње писмо упућено на моју адресу у Пријелоље. Ево тог писма.

Београд, 17. јул 1989.

Поштовани Веруовићу,

После нашег недавног договарања у Београду решио сам да нећиме коментирам на мој чланак и Вукосављевићев одговор из „Санџака“ у 1932. години. Пишем Вам ово писмо које можда уопште није по свом нахођењу.

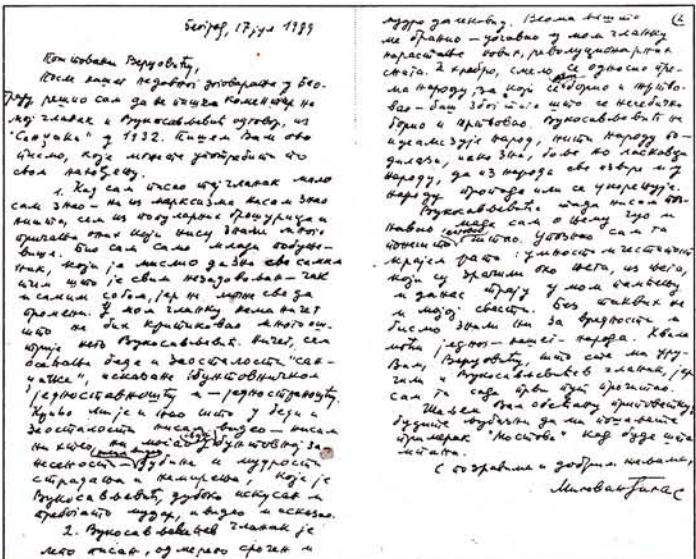
1. Кад сам писао тај чланак мало сам знао - ни из марксизма нисам знао ништа, сем из популарних брошурица и причања оних који нису знали много више. Био сам само млади љубитељ који је мислио да зна све самим њим ишао је свим незадовољавајућим и самим собом, јер не може све да промени. У мом чланку нема ничега ишао не бих критиковао много оштрије него Вукосављевић. Ничега, сем осећања беде и заосталости „санџачке“, исказане бунтовничком једносипавношћу и једносипавношћу. Криво ми је и жао ишао у беде и заосталости нисам видео - нисам ни хтео, ни могао у својој бунтовничкој занесености - нисам видео дубине и мудрости сипрадања и немирена, које је Вукосављевић, дубоко искусан и пребогато мудар и видео и исказао.

2. Вукосављевићев чланак је лепо писан, одмерено срочен и мудро далековид. Веома вишће ме бранио - уочавао у мом чланку нарастање нових, револуционарних снага. И храбро, смело се односио према народу, за који се борио и жртвован. Вукосављевић не идеализује народ, ниши народу подилази, иако зна, боље но ласкавци народу, да из народа све извире и у народу поилази или се укоревује.

Вукосављевића ишао нисам познавао, мада сам о њему чуо и понешто његово чушао. Упознао сам га крајем рата: умносит и честитост који су зрачили око њега, из њега, и данас ирају у мом памћењу и мојој свесћи. Без ишкихвх не бисмо знали ни за вредности и моћи једног - нашег народа. Хвала

* На трогодишњицу смрти Милована Ђиласа преко стотину угледних југословенских интелектуалаца из земље и света потписало је „PRO MEMORIAM“ односно поруку јавности у којој се, између осталог, каже:

- Милован Ђилас, немирни интелект, бунтовна природа и прометејска фигура, изузетно је значајна историјска појава не само за ову средину. Смелим мислима и храбрим делима он је обележио своје време, био је и остао признатији и поштованији у свету, него у сопственој земљи... Он није само први дисидент комунистичког режима у Југославији, за његово име везује се појам дисидентства у Источној Европи... Заговорници друштвених промена у овој земљи, после пораза комунизма, мало су се, најжалост, ослањали на Ђиласово знање, искуство и углед у свету, јер им се није допадала његова критичка мисао о странпутицама овдашњег посткомунизма...



Факсимил последњег Ђиласовог писма - епилоџ полемике од ире 66 година

Вам, Веруовићу што сје ми уручили и Вукосављевићев чланак, јер сам га сада први пут прочитао.

Шаљем Вам обејану пријатељу: будите љубазни да ми пошаљете примерак „Мосцова“ када буде штампана.

С по здравима и добрим жељама

Милован Ђилас

Шта из овог Ђиласовог писма одмах можемо закључити? Цео проблем око кога су овде ломљена толика копча а све везано за онај иритирајући напис „Културни ниво Санџака“ на концу се свео на објављивање једне Ђиласове приповетке у часопису „Мостови“. Узгред буди речено, ни она ту никада не би штампана да није било овог повода.

Сврсноходно је да и овом приликом укратко подсетимо на оне основне поставке из Ђиласовог јуниорског есеја које су иритирале читаоце у Пријепољу далеке 1932. године. И да се запитамо: зашто је сениор Милован Ђилас, врстан књижевник, аутентичан мислилац, добар дијагностичар бољки догматског социјализма и пророк краха једнопартијског система, након толике временске дистанце, у овом свом писму онако смело и принципијелно самокритички закључио: „У мом чланку нема ничега што не би критиковао много оштрије него Вукосављевић...“

У животу се често не дешава да неко у критици и превазилажењу сопствених ранијих погледа и ставова превазиђе и свог критичара. То се, као што видите, десило Миловану Ђиласу. А тако нешто могу да учине само крупне, испрене, интелектуално јаке личности са нагомиланим и горким животним искуством. Обрнуто, само се духовни и умни Лилипутанци и Маљенковићи ждановске „крвне групе“ тврдоглаво опиру и бране од сваке критике и онда када их живот убедљиво демантује и јасно покаже да нису били у праву. Осим тога и покајање је увек било, бива и остаје крупна, часна и угаона цивилизацијска, хришћанска и људска врлина. А шта тек рећи за светосавску врлину праштања и толеранције у данашњем животу прометејског српског народа? Ко то не схвата и не уважава он мало што може схватити и конструктивно деловати у овом данас, по много чему деструктивном и исцашеном времену!

У свом чланку „Културни ниво Санџака“ Милован Ђилас је полазио од познате социолошке, боље рећи оне погубне марксистичке и атеистичке тезе да су Срби - средњовековни себери, феудална раја и убога сиротиња, после доласка Турака примили ислам верујући да ће им под новим, туђим феудалцима бити много боље, али да им се то није десило, јер промена вере, добијена слобода да се молиш свом Алаху, као и пре тога свом Богу, није уствари ништа, није никакав добитак и бољитак. Била је то само нека „формална добит“, а уствари „лук и вода“, изричито је тврдио Милован Ђилас.

Знамо да је на овим географским просторима, у старој Рашкој, исламизација српског становништва временски текла доста споро. У 15. и 16. веку превретања је међу земљорадницима и сточарима било веома мало. Ислам су прво примили богатији слојеви - трговци, занатлије и властела. Таквом процесу су доста допринели и бројни манастири и цркве... Међутим, јуниор Ђилас је тврдио да себери и пре а посебно после доласка Турака нису били национално свесни и да је та потиштена класа веру идентификовала с нацијом. Ту где је православље, као вера остало, изричито каже Ђилас: „**оно је посрбљено, постало „српска вера“, што значи национализовано, па је служило, вјерно као песно, националном ослобођењу**“. Такво Ђиласово, комсомолски увредљиво представљање улоге православне вере и цркве у столетној борби за национални опстанак српског народа особито је засметало Сретену Вукосављевићу. И зато он, у свом одговору Ђиласу, каже:

Оно материјалистичко објашњење свих појава у овом крају је део једне целе идеологије. То тумачење је изведено доследно. А опасно је бити доследан једној теорији јер се онда често хоће да превиде факта, она која ту теорију не утврђују. Није например, тачно да је само економски однос одређивао људе какав ће став заузети према националном ослобођењу. Православни чифчија и муслиман-чифчија били су у истим економским приликама па су се сасвим неједнако односили према националном ослобођењу. Тако исто муслиман-ага и православи ага. Овде је национална свест ипак била јача него што то писац чланка види. И нетачно је доводити у тешку везу менталитет садашњег српског становништва са менталитетом некадашњег себра. Сво старо православно становништво је одавде одселило. Данашњи сељак посебно православи није потомак некадашњег рашанског себра, него скорашњих досељеника из брда, полусточара, полухајдука...

Треба ли рећи да је ово Вукосављевићево гледиште потврдило свако па и наше, данашње време. Сетимо се само колико је родољуба из најимућнијих муслиманских и српских фамилија Пријепоља и околине заједнички активно учествовало у ослободилачком, антифашистичком рату, а колико се сиромашних и „голе фукаре“ обрело у квислиншким војним формацијама. И у данашњим олујама грађанских ратова и терористичких дивљања, јуче у Хрватској и Босни, данас на Космету, у условима испланираних и осмишљених потаркивања сукоба између наших народа и кабадахијског уплитања светских моћника - видљиво је да сва антисрпска понашања не потичу из било чијег економског положаја, већ из зловоних побуца и субјективних предрасуда припадности својој вери и нацији. А то је онај трагични пртљак и мутни талог кога је овде на балканским просторима вековима таложила маћеха историја. Једино је лакоислени српски народ под пресом познате интернационалистичке идеологије у другој половини овог века наивно и бесмислено, на штећу својих виталних интереса, запоставио и утулио своју аутохтону културну баштину и традицију па им се сада у најтежим временима свог опстајања и враћа и спашава што се спасити може од пропадања и заборавља. (То смо и конкретно и непосредно видели и доживели у обновљеном манастиру Давидовици и манастиру Увац, као на освећеном храма Светог Архангела у Ђурђе-



Милован Ђилас са аутором овог прилога

вића Тари). И шта то значи ако су једино Срби од свих народа из бивше југословенске заједнице и уставно и у стварности промовисали своју земљу за државу свих њених грађана?! У цивилизацијском, хуманистичком и истинском демократском смислу широкогудри Срби се тиме данас пред целим светом могу само поносити. Друго је питање зашто тај неправедни и злоћудни свет коме су само уста препуна демократског принципа и фраза, а демократија од њега далеко колико и Бог од шеширције - то Србима не валоризује и не мери оним етичким аршином којим би се то једино морало мерити. Уместо тога према нама примењује вучије законе и понашања. У некој „моди“ и пракси на прагу два хришћанска века и миленијума царује и присутно је искључиво варварско право јачег. Из тог следи српско питање: у каквој ми то цивилизацији на овој планети живимо данас?

Подсећамо да је млади Милован Ђилас полазио од историјске чињенице да је од српског властелинског себра настала турска феудална раја са психологијом фаталистичке покорности судбини и да је то, по његовом мишљењу, била главна ментална особина народа ових крајева. Дакле, карактеристика људи који су вековима веровали да се они и рађају и живе само да би аги давали хак и прихватили коња, да постоје зато да би ринтали у раду и слушали. У том ропском менталитету се и усидрила она рајетинска изрека „**Вежи коња где ти газда каже**“ коју и данас сви псеудо-интелектуалци, комфористи, шнарџије и полтрони без имало срама и стида изговарају. И према том компасу се оријентишу.

Очито је да су ослободилачки рат од 1941. до 1945. године и све прогресивне друштвене промене које су се потом догодиле на овим географским просторима демантовале младог Ђиласа. Одговарајући му поводом оних негативних и песимистичких оцена и одлика овдашњег народа Сретен Вукосављевић каже:

Не може се народу судити, а да се и себи не суди. Себи и своме народу. Јер, и ми смо сваки узрок и последица свега оног што је у народу. А у нашем народу не сме бити ништа што је очајно и непоправљиво. Сем, може бити највећег дела наше народне интелигенције, увеле и апатичне, уштављене у кафанском задаху и дуванском диму, самодопаљиве и некултурне. Ту је имало места да се говори оштро, без резерве. А кад је реч о широком радним масама народним, има се пуно разлога бити и оптимиста. Ту има пуно животне снаге - а све велике мане народне не дају повода за песимизам, све дотле док се у народу осећа обиље снаге. Овај народ више пута рђаво суди и рђаво ради - али увек само зато што није знао извесне чињенице. Они који му подваљују не могу га никада навести да што неразборито учини, сем да га преваре за чињенице на основу којих он доноси суд.

Поласећи од ових Вукосављевићевих мисли, од његовог поверења у конструктивне и креативне снаге народа и ослањајући се на ону филозофску медитацију да „**народ и вода увек нађу прави пут**“, подстакло нас је пре 15 година да пишемо о томе шта значи неверица у стваралачки и одбрамбени потенцијал овдашњег радног народа. А ту неверицу је испољио млади Ђилас кад је писао о ропском менталитету нашег народа, о мајки-сељанки овог поднебља која као да незна ни једну јуначку песму из наше епске националне поезије, па пригнута над колевком певуши детету ону ропску успаванку:

Расте сине, да аги коња држиш, расте сине да аги њиву ореш...
На овакву паушалну и оштру етичку оцену овог народа Сретен Вукосављевић, у свом одговору Ђиласу, каже:

Да ли се писац који суди врло оштро и искрено не боји како ће се о њему судити. Он спада у оне школоване људе који су бољи, борбени, пожртвовани. Али је и од оних којима је село, нарочито овдашње село, сувише уско поље, а јавни рад у селу сувише незнан, немодеран, сувише мало гласит, сувише слабо морално хонорисан... И он је од оних којима је решавање сеоских проблема сувише ситан рад и које занима само широки свет и његови општи проблеми...

Како је ову Вукосављевићеву критику скоро 60 година касније прокоментарисао сениор Милован Ђилас само неколико година пред своју смрт. И то је, рекао бих, завршница ове полемичке теме. И још једно подсећање на народну мудрост „**ВРЕМЕ ЈЕ МАЈСТОРСКО РЕШЕТО**“. О томе сам интенизивно размишљао док сам посматрао како четири угледна свештеника Српске православне цркве обављају велико опело на Ђиласовој сахрани у завичајном Подбишћу, код Мојковца.

СВЕДОЧАНСТВА: РУСКИ КЊИЖЕВНИ ВЕЛИКАНИ О СРБИЈИ

РАЗДРАЖЕЊЕ НАРОДА

*...Има ли иџђе брајџа у свијейџу,
да џожали ка да би џомоџо?*

Њеџош

Скоро се навршило деведесет година када је Аустроугарска 1908. године извршила анексију Босне и Херцеговине. Тада је велики руски романсијер **Лав Толстој**, писац капиталне књиге „РАТ И МИР“, добио писмо из Србије од осамнаестогодишње **Анђелије**, сестре сликарке **Надежде Петровић**, која га је замолила да се огласи поводом тог освајачког чина црно-жуте хабзбуршке царевине. (Било би занимљиво знати: ко се данас из Србије у свом зрелом добу, а камоли од пунољетних 18 година, обраћа и руским и другим писцима?!)

- Једна српска жена, писао је Толстој, обратила ми се са питањем: шта ја мислим о недавно извршеном присвајању Босне и Херцеговине Аустрији. Ја сам јој одговорио и ево тих мојих мисли о том догађају.

Аустријска влада је одлучила да Босанце и Херцеговце огласи за своје поданике тј. узела је себи право да без пристанка сада подјармљеног народа - располаже производима рада и животима неколико стотина хиљада људи.

То је присаједињење изазвало заплетене дипломатске комбинације других влада и раздражење словенских народа - а нарочито Срба и Црногораца, који се у име отпора томе поступку аустријске владе, спремају чак и на очајан рат са непријатељем који их количином војске и убојне спреме куд и камо надмашује...

Управо, пише Толстој, десио се сасвим обичан догађај који се у свету стално понавља.

Једно између оних великих разбојничких гнезда, која се зову великим државама и која, помоћу сваковрсних обмана, лажи, насиља и разноврсних преступа против најосновнијих захтева морала, држе у страху и пљачкају милионе и милионе људи - једно између таквих гнезда, грабећи све већма и већма у своје руке власт над сасвим му туђим стотинама хиљада људи словенскога племена, одлучило је да отворено осигура ту своју власт и, кад му се чинило да је за њега zgodно, објавило је да оно одсад те народе сматра потпуно за своје поданике.

То разбојничко гнездо, звано аустријска царевина, рачунало је на то да ће друга, иста таква разбојничка гнезда, збуњена у овај мах својим пословима, пропустити тај грабеж без захтева да се и свакоме призна право учешћа у тој отмици.

Али се десило да су управљачи осталих сличних уставна (држава) зажелели да и они узму учешћа у тој отимачини, и ево се већ неколико недеља као лопови домунђавају на свом лоповском жаргону о неком тамо анексијама, компензацијама, конгресима, конференцијама, декларацијама, делегацијама итдд. и не могу засад да дођу ни до какве одлуке.

„Може се разумети“, пише у истом чланку Толстој, „да су људи, који су се удружили у велика разбојничка



Лав Толстој о Србима на почетку овог века

гнезда, толико збуњени, развраћени да, вршећи своја ружна дела зарад својих ситних, личних, сујетних и себичних циљева, да ти људи могу бити толико заслепљени да сматрају свој злочиначки рад као неко вршење своје дужности, па стога, причајући о комензацијама, делегацијама, конференцијама, итд. да не осећају своју преступност...

Јер још се некако и могло говорити о анексијама, комензацијама, конференцијама и претити ратовима пре 500, 100 па и чак и пре 50 година. У она су времена још могли заглупљене, обмануте народе, као робове који су на продају, пребацити од једних газда ка другима, од Турака Русима, од Руса Немцима, итд.

У она времена, под утицајем патриотско-ратничке хипнозе, још се некако могле стотине, хиљаде, десетине и стотине хиљада људи гурнути у бесмислено убиство, које од људи прави зверове, као што то сад хоће да чине неки, хипнозом онесвешћени делови српског народа. Али време не стоји, не стоји ни материјално, ни, што је још главније, духовно развиће људи.

Јер јуначка дела храбрих Карађорђевића, којима се тако поносе Срби, имала су смисла пре стотине и стотине година. Но данас такви подвизи не само да нису потребни, но су чак штетни и били би чак и смешни, кад не би били тако страховито штетни и разорни“.

У свом опширном напису Толстој развија своју филозофију непротивљења злу и, по Христовом учењу, тежњи ка сједињењу људи посредством љубави. Толстој је умро две године касније, 1910., а већ 1912. године започињу балкански ратови, да 1914. године букне Први светски рат, највећи у дотадашњој историји човечанства, у коме су страдали милиони и милиони људи. Тај рат је донео пропаст аустријском царству, а Босни и Херцеговини, после четрдесетогодишње аустријске окупације, ослобођење. Та окупација започета је 1878. године, одлуком Берлинског конгреса а завршила се са победом савезничких војски међу којима је била и српска.

СОЛЖЕЊИЦИН О СРБИ-
МА ДАНАС

ЛИЦЕМЕРЈЕ СИЛНИКА



Прошле године у француском недељнику „Експрес“ објављен је запажен чланак под насловом „ЛИЦЕМЕРЈЕ НА КРАЈУ ВЕКА“ који је написао велики руски писац, Александар Солжењин, аутор стравичног романа „АРХИПЕЛАГ ГУЛАГ“ (наш Голи Оток), носилац Нобелове награде за књижевност за 1970. годину. У том чланку Солжењин, као и још неки угледни европски интелектуалци, устао је против медијског линча којим је годинама изложен српски народ, против силних дезинформација и огавних лажи као својеврсног ратног оружја данашњих светских силника против нападене Србије. Чланак је прештампан у књизи-зборнику „САВЕЗНИЦИ СРБА“ коју је недавно објавила издавачка кућа „Лаж дом“ из Лозане у Швајцарској. Из тог Солжењининовог чланка објављујемо један узбудљив одломак.

...Одговорност за крваву југословенску трагедију која се одиграла на наше очи (да ли је уопште завршена?) пада, разуме се, на комунистичку клику Јосипа Тита који је земљу искасапио произвољним унутарњим границама, бахато презирући појам о односу и на силу премештајући многобројно становништво, али она исто тако пада и на уважену дружини лидера главних западњачких сила. Пошто су са анђеоском наивношћу прихватили те лажне границе, похитали су да сместа признају, за двадесет четири или четрдесет осам сати, независност извесном броју територија које су извршиле сецесију: образовање тих нових држава представљало је за њих, по свему судећи, некакво преимућство. Изнурујући грађански рат, спреман да потраје годинама, на тај начин су припремили *они*. А њихов тобоже неутралан став апсолутно није био неутралан. Захтевали су да се што брже сруши Југославија, образована од седам међусобно туђих народа. Међутим, Босна, иако склопљена од три између себе туђа народа, и упркос још увек живом памћењу хитлеровско-хрватског покоља једног милиона Срба, та Босна је по сваку цену трабало да остане јединствена. Влада Сједињених Држава је нарочито упорно истицала ту тачку. Ко ће нам објаснити такву разлику у аршину? (...)

Како не увидети, у нашем веку у коме је правна мисао толико развијена, да одмерени међународни закони који би правично кажњавали злочинце, независно - да, независно! - од пораза или победе њиховог табора, да ти закони још нису направљени, још нису успостављени, још нису признати од стране целокупног становништва? И да, према томе, Хашки суд до сада не располаже потпуном правном основом за поступак према својим оптуженима и да му чак понекад недостаје непристрасност, тако да на место правде долази обрачун? Пазите: гомиле цивилних лешева откривених у Босни, припадају *свим* таборима, али међу Муслиманима није нађен нико да буде оптужен, јер они уживају заштиту. А додају овде и овај последњи значајан изум: Хашки суд је сада почео да формулише оптужбе *тајно*, не објављујући их. Оптужени се позове под неким безазленим изговором на неко јавно место и ту га зграбе. Тај поступак је чак недостојан Инквизицији и враћа нас међу дивљаке из III миленијума пре наше ере...

П.С. Шта да кажемо на ово чињенично и дубоко истинито писање нобеловца Солжењина? И на оне овде исписане мисли великог Лава Толстоја?

Морамо болно констатовати: Србима и Србији се све ово дешава у тренутку када овај технократски и профитерски, материјализовани и цивилизовани свет и ми у њему улази у трећи миленијум нове ере по Христу! Зато с много разлога и питамо с краја овог века: има ли у тој пребогатој Америци и у том европејском, саморекламираном хуманистичком и демократском Западу још чистокрвних потомака славних књижевника Виктора Игоа или Емила Золе да дигну свој разуман глас и испишу оно божанствено и достојанствено „ОПТУЖУЈЕМ“ изговорено и одјекнуло по целом свету крајем прошлог века ??!

Приредио: Милорад Веруовић

Добрица Ерић:

КИША У СРБИЈИ

(Песма настјала у каљузи грађанској
раша у Босни 1992. године)



У Србији пада киша, даноноћно, неиреситано
у Србији шруне жићо, ѿврће и воће рано.

На грудима мајке Земље Србија је жива рана
По њој пада слана киша, ѿ њој пада роса слана

Шћо нам сћира сјај из ока, срму речи, боју с лица
румен ружа, златокласја, ѿлави мирис љубичица.

У Србији пада киша, набујале све речнице
То су сузе руиних мајки, и очеве, и дечице.

Многе су се ѿшинурине на Србију обрушиле
Белосвјетски завранови, лешинари, орлушине

Прижељују да Србија сусћане и очи склоићи
да разнесу њене косићи ѿ Азији и Европи

И да баце на шрпезу ѿред свој слијоћ вейроваља
Срце земље Србијице, Срце целоћ Православља

Срце Бога и Човека, арханђела и дечићиа
ишћо свейлуца ко кандило у безданој ѿами свейиа.

У Србији пада киша, ѿоцрнела бела рада
у Србији шруне радосћ, шруне ѿонос, шруне нада.

Ал ѿо није она киша ишћо каљје с небескоћ своја
ѿо је киша из очију, ѿо су сузе срјскоћ рода

Шћо ѿоне у живо блашћо неслоге и немаишћине
јер га хоће да расрбе, раскуће и разбаишћине.

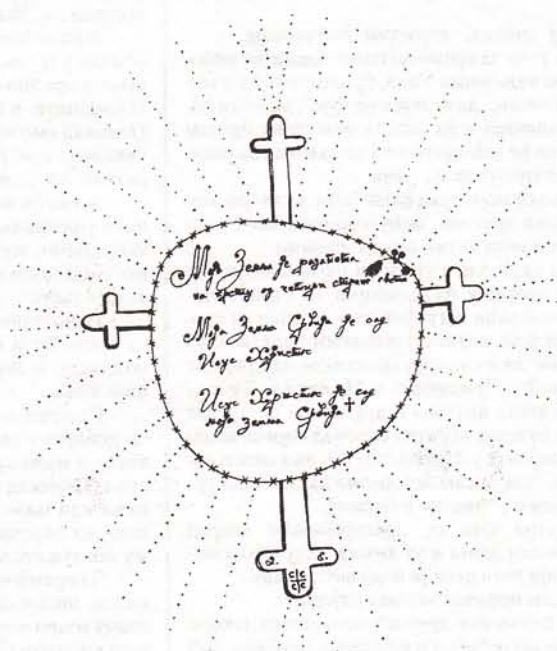
Кад се једном разоблачи и кад оиетћ сунце гране
најћлоднија срјска ѿоља биће баре и солане.

Месћо ражи и ѿшенице, месћо иљива и јабука
месћо жрожња и кромпирча и црноћ и белоћ лука

Месћо меда од бажрема, од лиће и ѿољскоћ цвеића
биће соли од наших суза за дуцимане широм свейиа:

Да ѿосоле и пресоле свој хлеб, воду, вино, храну
да сањају слана брда и долине где изгрева

Слано сунце ишћо сад греје срјски народ на Балкану
који ѿлаче само зашћо ишћо много воли да ѿева!



РЕПОРТАЖА САВИНДАНА

СЕЋАМ СЕ

(ОСНОВНА ШКОЛА)

Пише: Пејко Гујаничић

У близини наше куће налазила се велика бело окречена зграда основне школе. До куће се чуло свако звоњење за почетак и крај часа. Поподне су „цадом“ шетале учитељице у ципелама са штиклем и учитељи у грађанским оделима. Школа се звала Планска. Или по пашњаку обраслом чамовом шумом, где су у време петровских и илинданских врућина пландовале овце и због тога се звало Пландиште, или што је била једина зграда у крају рађена по неком плану и покривена црепом. Школу су градили чувени мајстори Друловићи 1928. године. Нису ништа зарадили, чак су пали у дугове и морали да продају стоку да би испоштовали рокове, али их је ова грађевина прославила и као мајсторе и као људе који држе до дате речи.

Памтим као данас први дан у школи.

Отац ме је довео и ја сам се чврсто припијао уз његову ногу, допирао сам му до изнад колена, и молио бога да ме врати и да никад не прекорачим праг никакве учioniце.

Није помогло.

Први час ми је одржао директор школе Авдо.

Говорио нам је да морамо увек бити чисти и ошишани. Да уредно долазимо у школу, да кад учитељ улази устанемо, кад излази да опет устанемо. Да кад пролазимо поред учитеља обавезно скинемо капу и да капу скидамо и да називамо „добар дан“, „добро јутро“, „добро вече“, већ које доба дана буде, сваком старијем човеку кога сретнемо на путу. Али да никога не љубимо у руку, јер људи обављају разне послове и руке су им прљаве па се тако може пренети зараза.

Мене је питао како се зовем и да ли знам које слово.

Од стида ништа нисам одговарао. Стајао сам и гледао преда се.

Уместо мене моје име је изговорила моја рођака и још додала да знам да бројим до хиљаду и да знам да рачунам до сто.

Ускоро се причало о мени као о малом чуду.

Мој учитељ, страстан риболовац, остављао ме је да за време његовог бављења риболовом по кањонима Увца, бринем о реду и миру у учioniци, „да се мува не чује“, да учим ђаке, да запишем и да списак немирних предам њему, а он ће већ знати шта ће са њима да ради. Којом ће муком да их мучи.

Тако су моји крви ђаци били, у ствари, моји школски другови, међу којима и мој стриц Раденко, и моја тетка Јагода, рецимо.

Као најбољи, а уједно и најмршавији ђак основне школе у Акмачићима, од стране Наставничког већа награђен сам, заједно са својим учитељем, петнаестодневним боравком на висоравни Јабука, која се налази на средини пута између Пријепоља и Пјеваља. Ту сам упознао доста другова и другарица из других школа и из дома за ратну сирочад који се налазио у Пријепољу. Имена сам им, нажалост, заборавио. Али нисам заборавио да сам тада први пут видео каладонт и пицаму.

Изјутра смо се престојавали испред Омладинског дома и уз химну „Хеј Словени“ најмирнији тога дана је подизао заставу.

Нисам подизао заставу ниједном.

Од школских другова из основне школе најближи ми је био, а и најдражи, Љубиша, мој


Уместо „планске“ пландишће

комшија. Рано је остао без мајке па је бригу о њему, његовом старијем брату и сестри водила његова баба. Баба би Љубишу узимала у наручје и односила на корито где су жене прале кошуље. Молила је оне које су имале малу децу да подоје и Љубишу. Моја мајка га је често дојила. Љубиша ми је закинуо на мајчином млеку, али на пријатељству није. Играо је најбоље лопте и мене узимао у свој тим, иако од мене користи није било никакве. Често би после бирања, пошто мене нико не би изабрао, пресудио: „Ти шутај и на један и на други го“.

Не могу заборавити ни Милка, малог разбојника, који је у школу долазио из суседног села, где школе није било, терорисао, скидао капе с главе и шутао, претио, изговарао ружне речи, бежао из школе, или долазио са осталим ђацима које је успут тукао, а онда се, за време часова, крио у шумарку изнад школе, и по повратку опет правио разне малере. А кад би учитељу досадило жалбе и ђака, и њихових родитеља, и кад би дара превршила меру, онда је заповедао: „Децо, данас ћемо хватати Милка“.

Али је Милко био неухватљив. И ми смо, обично у групи, да нас Милко не би ухватио на само и пребио као мачку, претраживали цело Пландиште, и враћали се необављеног посла. Понекад смо му били на трагу, али је он, осетивши шта му се спрема, по три клеке у висине скакао, по четири добре унапредак.

А кад би на крају школске године ипак дошао, учитељ би га изводио испред клупа и питао: „Децо, видите ли овога Милка?“ „Видимо“ - одговарали смо у глас. „Е, овакви не смеће да будете“ - говорио је он.

Испоставило се, међутим, и да смо хтели, да такви бити не би могли. Милко се касније уозбиљио и постао познати бизнисмен у нашем крају.

Памтим из тог доба ђачку кухињу у којој се добијало следовање у виду петине белог хлеба и мало кромпир чорбе, пиринча или пасуља. Понекад парче мармеладе, парче качкаваља или мало путера по хлебу. А хлеб је на коњу из Вароши допреман у Акмачиће. На коњу послужитеља школе.

За време великог одмора иза окуке се помаљао школски послужитељ и за собом у поводцу водио коња, кога је касније заменио омањом кобилком (Кад му је нека жена рекла виде-

ћи га како води кобилу „Ене, ти се оженио“, он јој је одговорио: „Јесам, вала, нећу више да се молим свакој рђи“.). Кобила је била натоварена врећама из којих су вирели бели хлебови звани сумуни.

То парче „сомуна“ је била највећа посланица која се могла добити, јер се углавном јео јечмени и ражан хлеб, негде и зобан, а пшенични само понекад, о празницима, или никад.

Један дечачић од пет година долазио је свакога дана у школу са својим братом, само због следовања. На крају, пошто се истицао и знањем, учитељ немадне куд него и њему напише сведочанство.

Бацају су у торбицама за књиге носили и земљану ћасу или тањир и кашику. И то је био део школске опреме. И део радости.

Једном се нисмо радовали следовању.

Био је неки пост после кога се иде у Варош на причешће. Иако је социјализам био одавно уведен и у Акмачиће, које се том друштвено-политичком систему одупирало више него што је могло, ипак је народ и даље постоио средом и петком, велики пост обавезно, није се радило кад има црвено слово у календару...

И ја сам постоио да бих се причестио.

Али је у школи наређено, да сви ђаци узму чорбу зачињену свињском масти, и да своје следовање поједу у присуству дежурног учитеља.

Тако да од причешћа није било ништа.

Памтим из тог периода лепо село Акмачиће, висораван испресецану потоцима, блага брда обрасла четинарима, плодну и дубоку земљу без камичка, лепе дуге дане безбрижног детињства и првих разреда школе. Сваки детаљ. Сваки дан. Чини ми се сваки сат.

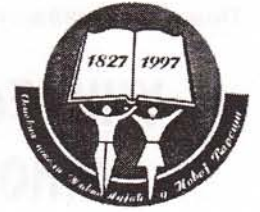
Наравно, све то наткриљује успомена на моју мајку, која је бдила нада мном, и тада и до краја њеног живота.

Видим је здраву, младу и лепу пред Планском школом, са шареном поњавом преко руке, чека да ме увије и однесе до куће, јер је мраз напољу.

И баку, како улази у учioniцу, без куцања, наравно, са тањиром зачињеног качамака у руци и пита учитеља да ли може њено унуче да изађе напоље „јутрос се наљутило и није хтело да доручкује“.

Па му она донела.

УЗОРНА ВАСПИТНО-ОБРАЗОВНА УСТАНОВА



У текућој школској години Основна школа „Живко Љујић“ у Новој Вароши интензивним радом обележава 170 година свог постојања. Настала далеке 1827. године после ослободилачких шумадијских устанака Срба и само пар година пре хаџишерифског добијања независности Србије од вековног поробљивача - султанске Турске, ова прва просветарска хелија у Старом Влаху израсла је данас у модерну и узорну васпитно-образовну установу којом се могу подичити и њени ђаци и наставници и свеколики народ у граду под Златаром. И овде је историја нешто судбински уплела: први учитељ ове прве нововарошке матичне школе био је **Михаило Вараклић**, из села Седобра, у духу свог времена назван „даскал Вараклија“, иначе ђак монашке школе у манастиру Милешеви. После три године рада у школи уча је отишао на боље плаћено радно место, постао је писар код **Аврама Обућине**, из села Буковика, познатог трговца и старовлашког војводе из Првог српског устанка.

Од почетка па до спасоносне 1912. године у тој школи је радило око 40 учитеља од којих је највише било из Старе Србије, један из Босне и један из Мостара. Дуго је настава извођена у приватним кућама, најчешће без кирије. Тек 1843. године добровољним радом и прилозима Нововарошана подигнута је скромна школска зграда - брвнара, са само једним одељењем. Овде се 1863. године отвара и женска основна школа, једина те врсте од Солуна до Сарајева. На рано отварање ове школе и ширење писмености, просвете и културе у овој средини пресудно су утицале две околности: **прво**, близина светосавских манастира (Милешева, Бања, Света Тројица) у којима су радиле монашке школе и **друго**. Нова Варош на цариградском друму од Леванта према Босни и Јадрану (Дубровнику) тада је већ била израсла у значајан трговачки и занатски центар старе Рашке.

Ова школа је 1863. године привремено затворана и претворана у капелу одлуком нововарошке црквено-школске општине. А у доба **књаза Михаила** српска влада је са стотину ћесарских дуката помогла Новој Вароши да изгради и цркву и школу. Оне су у тешким временима ропства делиле и имале исту судбину, с тим што су цркве биле прве школе, њихова духовна претходница.

То би био кратки, телеграмски, јубиларни рапорт о старту и историјату ове школе. Данас ОШ „Живко Љујић“ у Новој Вароши има 1.679 ученика, распоређених у 60 одељења. У њој ради 80 просветних радника.



Директор школе:
Вукосав Деспотовић

У школи је настава добро организована на савременом методско-педагошком нивоу. Њеним наставним кабинетима, училица и заступељном дидактичком принципу очигледности из свих научних дисциплина могле би позавидети основне школе и највећих градова земље. Зато је школа и постала центар активне наставе за све основне школе у западном делу рашке области. Она игра немерљиву улогу и на најширем јавном просветном и културном плану и не само у својој средини. Редовно учествује на бројним такмичењима из више наставних области од локалног до републичког и савезног нивоа. Поменуемо само неке, најва-



Зграда са бистом народног хероја чије име носи школа

жније манифестације њене успешне делатности. На фестивалу дечијег аматерског позоришта освојила је прву награду на међурегионалном такмичењу за најбољу сценографију и костимографију. Њена ученица **Радица Васиљевић** освојила је другу награду на међународном такмичењу из области ликовне културе и награђена путовањем у Индију. Из ове области приметно је успешно учествовање ученика ове школе на свим такмичењима републичког, савезног и међународног ранга.

У протеклој години златарски сликари основци приредили су у Педагошком музеју у Београду веома успелу изложбу свог ликовног стваралаштва. Представљено је преко 200 радова у свим ликовним техникама који плене својом свежином и својом инвентивношћу. Тематика тих радова проткана је обележавањем великог духовног и културног јубилеја српског народа „**ОСАМ ВЕКОВА ХИЛАНДАРА**“. Заслуга за овакву завидну ликовну активност нововарошких ученика највише припада угледном ликовном педагогу ове школе, наставници ликовног васпитања **Марији Ђековић**. На тим изложбама читамо имена њених ученика: **Тања Дробњаковић, Тамаре Кнежевић, Марије Томашевић, Влада Цупарића, Игор Бјелића, Влада Ракетића, Влада Рајића** и других будућих ликовних уметника. За успешну ликовну активност школу је наградио и Одбор Вуковог Сабора у Тршињу.



Марија Ђековић

Наши ученици су били и вишеструки прваци Србије и у рецитовању. Они су и добри глумци, рецитатори и песници који освајају награде на литерарним Змајевим конкурсима, Горановом пролећу, Лимским вечерима поезије. Круна свега је издавање збирки дечијих песама и прозних радова. Већ смо штампали неколико књига које афирмишу ђаке наше школе. А све је то резултат чињенице да су просветни радници ове установе личности високе културе и естетских норми, велике стваралачке маште и креативности који уз наставни рад оплемењују своју школу духом уметности - са поносом истиче **Вукосав Деспотовић**, вишегодишњи директор школе који се несребично и свесрдно залаже за њен укупни успех и напредак. А школу нису мимошла ни многа друштвена признања и одликовања, међу којима јој је најдражи Оредин заслуга за народ са златном звездом.



Мозаик ученичких ликовних радова насталих у јубиларној години Хиландара

Прилог изучавању школства милешевског краја

УЧИТЕЉ МИЛИНКО МИОДРАГОВИЋ (1859–1942)

Пише: Миле Плесковић



Овог лета навршава се 140 година од рођења **Милинка Миодроговића**, познатог и угледног учитеља пријеполског краја. То је његов први школовани учитељ. Миодроговић је службовао у више места овог дела рашке области односно пријеполског, прибојског, пљеваљског и нововарошког краја, у времену између осамдесетих година XIX и двадесетих година XX века.

Радио је у веома тешким друштвено-економским, политичким и просветним условима 32 године са прекидима у времену турске владавине и пет година у краљевини Југославији од 1919. до 1924. године. Како у школама, тако и на општем народном просвећивању радио је свесрдно, стручно и одговорно. И због тог просветарског и националног рада више пута је губио службу и доспевао у турске казамате. У свим местима где је службовао, а посебно у свом милешевском крају, оставио је трајна сећања на своје савременике и на потоње генерације, па и на аутора овог прилога који жели да у овом броју „Савиндана“ подсети и друге поштоваоце учитеља Милинка Миодроговића да и они допринесу расветљавању његове личности и дела у циљу темељнијег проучавања школства у нашем крају.

Милинко Миодроговић је рођен 1859. године у селу Седобру, недалеко од манастира Милешеве. Његово детињство се поклапа са обновом манастира Милешеве у времену од 1863. до 1868. године. После те обнове народ у најближој околини овог храма је решио да ту отвори основну школу. То прво отварање школе у Милешеву прихваћено је од народа са великим одушевљењем. И Милинков отац Милован Миодроговић одлучио је да пошање сина у милешевску основну школу, јер је и сам доста допринео обнови манастира. Забележено је да је мајка довела Милинка у ову школу 21. новембра 1869. године када му је било десет година.

ЗАВИДАН УСПЕХ ПРВОГ МИЛЕШЕВСКОГ УЧИТЕЉА

Први учитељ у школи у Милешеву био је угледни просветар и велики родољуб **Коста Костић**, родом из Свилајница у Србији. У тој школи је било доста ђака из удаљених села. Зато се учитељ Костић потрудио да обезбеди смештај и храну за све тадашње ђаке. Родитељи су донели постелину и редовно доносили храну предајући је манастирској управи. Ђаци су имали своју трпезарију и своје посуђе, а храну је припремао манастирски кувар. У школи је владао завидан рад и савршен ред. Све се одвијало по утврђеном времену, све се по сату знало када је рад, а када одмор: устајање, доручак, учење, настава, ручак, учење, вечера, спавање...

Рђаве ђачке навике донете из родитељског дома и своје средине, као крађе, псовке, лењост, нехигијенско понашање - учитељ је ефикасно искорењивао. Негде је остало записано: просто речено, да се неким чудом и сам Свети Сава тада појавио у Милешеву обрадовао би се када би видео такав организован педагошки рад полетног родољуба учитеља Косте Костића у милешевској основној школи. Али је школа реметила духовни и душевни мир игумана и зато је он на све начине покушавао да учитеља Костића отера из Милешеве. Наређивао је да манастирска звона пре зоре звоне на јутрењу и приморавао учитеља да са ђацима тако рано долази у цркву. Поред осталог игуман је говорио како учитељ носи швапску одећу па се и незна које је вере! У такве калуђерске приче народ је поверовао па је одушевљење за школом спласнуло и постали су људи равнодушни када се појавило укидање ове школе. Тако су и богати пријеполски трговци помогли игумана Милешеве да отпусте угледног учитеља Косту Костића и то је учињено на сам Савиндан! Затварање милешевске основне школе бранили су угледни појединци као пријеполски трговац **Ристо Мивих**, бабински прота **Јевто Поповић** (о коме се говорило да је најбољи свештеник овог краја и најбољи Србин!) и од сељака једино се том неразумном чину супроставио Милинков отац, **Милован Миодроговић**, из Седобра. Зато је старшина манастира чак тражио од турских власти да ухапсе Милована. Тај игуман се звао **Теодосије**

ВИКТОР ИГО О УЧИТЕЉИМА

Син Милинка Миодроговића, угледни учитељ у селу Каменој Гори, код Пријепоља између два светска рата - **Радиша Миодроговић** је често цитирао француског писца **Виктора Игоа** из прошлог века: - УЧИТЕЉСКА АРМИЈА ЈЕ ЈЕДИНА ВОЈСКА У СВЕТУ КОЈЕ СЕ НИКАДА НЕЋЕ СТИДЕТИ ЧОВЕЧАНСТВО!

Веселица. Правдајући се код народа он је говорио да није против школе, већ само против учитеља Костића. И довео је за учитеља свог црквењака **Ђорђа Марића**. У односу на Костића рад тог црквењака у школи је био испод сваког нивоа. Кад су то ђаци видели један по један је напуштао школу. То је учинио и ученик Милинко Миодроговић. Доста касније за учитеља у Милешеву долази београдски богослов **Саво Николић**, родом из села Штрбаца, код Прибоја. Родитељи су опет децу повратили у школу. Нови учитељ се доста трудио у раду, али ни његов рад није био ни приближно раду учитеља Костића. И од овог учитеља игуман је тражио да одмах по одржаној настави напусти школу. Игуман је тукао ђаке, а учитељ их бранио. Настају нови неспоразуми и школа опет престаје с радом. Учитељ Саво Николић одлази у Пљевље па с њиме одлази и његов ученик Милинко Миодроговић. Тамо учи и станује са учитељем. У пљеваљској основној школи завршава трећи разред и враћа се у Пријепоље. Четврти разред похађа код учитеља **Стефана Димитријевића** свршеног богослова из Сјенице, јер је Николић премештен у Чајниче. Тако је Милинко Миодроговић завршио основну школу на Петровдан 1875. године.

ПРВИ ШКОЛОВАНИ УЧИТЕЉ МИЛЕШЕВСКОГ КРАЈА

Потом је отишао заједно са учитељем у Бању Ковиљачу, а онда у Београд где је успео да положи пријемни испит из српског језика и лепог писања. Тако је примљен за државног питомца у богословско-учитељској школи. Али је избијањем српско-турског рата 1876. године и ова школа укинута. Миодроговић је потом уписан у учитељску школу и добио новчану помоћ за школовање од 140 динара месечно. С њим је био и његов рођак **Никола Пејатовић** из Пљеваља.

По свршетку школовања он се враћа родитељима у Седобро. Постављен је за учитеља у Пријеполу где је радио све до 1885. године. А онда се разболео и по савету аустријских лекара напустио рад у школи. Кад се опоравио постављен је 1888. године за учитеља у школу у Сељанама.

Због своје активности на националном плану хапшен је од турске власти и лежао у апсу више месеци. И школа је била затворена. Заузимањем митрополита **Дионисија** школа у Сељанама је поново прорадила 1897. године. Потом је учитељ Милинко Миодроговић радио у школама у Прибоју и на Илином Брду код Пљеваља. А 1902. године се враћа опет у Сељане. И 1910. године бива пензионисан. Као пензионер био је два пута биран за председника Звезданске општине. Након ослободилачких ратова поново се 1919. године повратио учитељском послу. Постављен је за учитеља у село Штитково, код Нове Вароши, а потом у село Ивање код Пријепоља и на тој дужности поново је пензионисан 1924. године.

Школски надзорници су остављали најбоље оцене о раду учитеља Милинка Миодроговића. Увек су бележили - „успех у школи одличан, све друго примерно“.

За биографију овог угледног учитеља и родољуба треба рећи и ово: Оженио се такође угледном Пљевљанком **Аном Ненадић**, млађом од њега 25 година. Имали су осморо деце -



Милинко Миодроговић

пет синова и три кћери. Сва су им деца била вредна и успешно су завршила ове школе: учитељску (Радиша, Миодрог, Љубица и Даница), војну академију (Драгиша и Душан) и женску стручну школу (Душанка). Љубица је студирао технику у Загребу и потом се бавио револуционарним радом.

Милинко Миодроговић је умро 1942. године, а његова супруга Ана 1966. године. Својим примерним животом и радом и својим примерним породом били су и понос и пример народу милешевског краја.

ДРУШТВО ГУСЛАРА „ЈАВОР“ У НОВОЈ ВАРОШИ ИМА ПУБЛИКУ, ПОД-МЛАДАК, РЕЗБАРЕ...

КРЕПИ ПЕСМА ПРЕДАКА

Није, кажу, време за песму. У времену без времена, Старим Влахом јече струне на славама, школским приредбама, у црквеним портама, на гусларским вечерима...

У Новој Вароши, срцу Старог Влаха, где је до скоро гуслама претио заборав, прошлог лета одржан је Шести фестивал гуслара Србије. Културни догађај године окупио



Победници на Шестом фестивалу гуслара Србије: Ђорђе Кољивица - прво место (победио и на такмичењу гуслара свих српских земаља), Властимир Бараћ - друго место и Сања Лакејић - треће место

- Зар ће те с гуслама у Европу? - питају, (а не кажу с чим ће они) појединци што су и раније журили да се добровољно расрбе и што су гусле и нашу традицију извргавали руглу. А једна мудра српска глава, опомињући на чување везе са прецима, недавно је аманетом прозборила:

- Ја знам да у вијек пред нама морамо са електроником и компјутерима, али сам сигуран, да се, ако се гусле забораве, у том 21. вијеку - нећемо препознати!

Струне говоре песмом која је кроз векове дизала у небеса све што је свето и честито било, али се са страшћу обрушавала на издају и издајнике, на одроде сваке врсте, на све што је сметало части и образу.

У времену „заробљеном“ компјутерском техником, сателитским антенама и оптичким кабловима „Јавор“ трага у врелима народне поезије за песмама са тематиком из Старог Влаха, да их потомцима у књигу укоричи. Гусле и епска песма су најранија школа: уз њих се расло и васпитавало и то на највишим етичким узорима.

Д. Гајричић



Јакша Ћуровић - насјављач нији народног сјваралаштџа

Тешу дрво јаворово и резбаре мајстори, по подрумима и таванима проналазе стари народни инструмент...

Гуслари, као пророци у древна времена, опомињу народ да не заборави величину и славу српског имена. Преточена у десета-

је најбоље гусларе Србије, бројну публику (у сали Дома културе и уз радио-апарате) овеселио и духовно окрепио, а чланове Друштва гуслара „Јавор“ подстакао на чување корена предака и неговање народног блага.



Награда за четврто место на фестивалу - Милићу Шайоњићу, члану „Јавора“

рац чува се туга Косовске девојке и мајке Југовића, казује Вишњић народни благослов: дуго ти се име спомињало, косу реже па виноград веже мајка Јанковић Стојана, кретаре гором Романијом Дели Радивоје и Старина Новак, соколови синове стари Вујадине...



„Ор'о гнзедо у планини вије“: Небојша Бабић са 105-годишњим Радивојем Шайоњићем из Радјевећа

Поводом 120-годишњице рођења Петра Кочића

ОДЕ ДАВИД ПРЕД ХАШКИ СУД

Пише: Гордана Констијанџиновић

- Видјесте ли ви, људи, шта се дешава с нашим србским народом? Ударило на њ' са свијех страна. Свима се са истока сунце рађа, а ево њима 'оће и са запада да се роди, и да и' топло и шчедро огрије... Чудесна је то судбина и удес нашег премилог отечества. Послије пе' сто година трпљења агарјанске паклене силе и зулума, и овије' швапски' Каура, који ижњедрише оног шејтана 'Итлера и оног јолпаза Титу, јопет се ваздигли Агарјани, шјеме им се затрло, па 'оће да газдују нашим несретним и чемерним отечеством. Добро је рек' о мој ду'овни отац, покојни Партеније: „Дјецо моја, и браћо моја, кад онај крволочни и бијесни зулум стане, наступиће суви зулум, који ће грсти срце и душу, а сисати крв и потајно ломити измождене кости“.

И ево паде на наш народ баш таки зулум...

- Знате ли ви, људи, да је за нас Србе, у неком граду, који се зове 'Аг, основан суд? Није шала, од оволиких народа, који су се међу се тукли, ратовали и убијали, само ће се нама Србима судити к' о највећим злотворима... Ето, ако не вјерујете мени, питајте Давида. Он и она његова бабетина добро се разумију у палиграпе и суданије.

- Јесб богами, не видио ја више ни ону своју кућицу, а ни бабу, црно нам се пише, - први пут се огласи Давид, видно забринут.

- Па зашто нас туже, побогу си мој брате? - завапи Мићан, - Зар зато што за крст часни и слободу златну крвцу пролијевасмо и своје светиње од душмана бранисмо?

- Е, не зову они то тако, - објашњава даље Симеун - у овим њи' овим, модерним временима, да нас бог сачува и закљони, они који нападају туђа огњишта и светиње, зову се - жртве, а они који се бране, к' о примјерице, ми Срби, зову се агресори. И то таки агресори да се, ето, за свој народ препала и Америка... буди бог с нама.

Крсти се Симеун, крсти и нагије из чаше...

- Него, добра ти је, Мићане, ракија, добра... - само мало заудара на загорјел, и к' о да на нешто тукне... Асли је лањске године, људи, била боља ракија... јача. Ове је године много киша падала, па су шљиве одвећ испуцале, а кад шљиве испуцају, ракија од њи' слаба, нејачка и увијек к' о да на нешто заудара... Ђе оно стадо' ја? А! - досјети се и настави:

- И не само да смо названи и оптужени као агресори, него нас туже да смо грдне зулуме починили... покљали на 'иљаде Агарјана и исто толико њи' овие' 'анума обешчастили...

- А, јел' свим Србима 'оће да суде? - зачуди се Ђиро Трубајић.

- Агарјани би - настави објашњаваће Давид - нама свима одреда судили... и све би нас преко Дрине проћерали, да Босна само њи' ова остане, али је код суда у 'Агу за сада оптужено око шесет Срба, пописани' на јавном списку, док се број и имена Срба на тајним списковима строго чувају, да народ не би сазн' о.

- Па јесу ли сви ти оптужени Срби и затворени у тамници? - забринуте ће Ђиро.

- Нијесу још... Не могу још све да и по'апсе, а и онима што су досле судили... њи' четири-пет... испала свје'ска брука. Брез доказа, врбовани свједоци, у'апшени погрешни људи... и ко зна која су то све шејтанска посла, мој Ђиро - важно закључује Давид.

- Јес' бога ми, није се шалити са такојем судом. Треба се за суђење добро спремити... знам ја то... на својој сам кожи искусио... - загледао у ватру, а кроз ватру у своје успомене, рече Ђиро Трубајић.

- Нијеси ваљда и ти у 'Агу био? - не могаде да оћути глас иза каце.

- Био сам ти ја, није шала, у Црној кући у Бањој Луци - узврати њему увиријењено Ђиро, - колико је само тада Срба са мном тамновао! И колико виђенијех Срба! Са нама је био и онај наш писац са Змијања, Перо Кочић... Тешко нам је било, али смо се ми од муке шалом и егленом бранили. Ето, и суданију смо ми, затвореници увјежбавали да се лакше бранимо пред онијем правим судом. Ми смо ти, апсеници, били: и тужуљци, и бранитељи, и порота, и судије и оптужени. Много нам је свима то помогло. Није нас било толико стра' од оне силне су'ске булументе, а знали смо и шта ћемо у својој обрану каз' ти...

- Боже мој, и ово је к' о оно вријеме... И онда је, а и данас свашта могло бити у'вој блентавој Босни - тихо, за себе, прошапута први пут, никог не задиркујући глас из мрака.

- Вала богу, те нас је већ одавно примио себи на истину, па и овај зулум не дочекасмо... само, јадна је то утјеха... Шта ће бити с нашим потомством? - сузних очију, од ракије омекшале душе, зашмрца Мићан. Свију покрила злокобна тишина, па се више ни котао не чује, нити ватра пукцета.

- 'Ајмо ми да попијемо још по једну - тржи их из обамрлости Мићан - да наздравимо за спас и слободу српског народа... нек' им је драги бог на помоћи - сви прихватише и пуне чаше и здравицу, али невесели, посједаше загледани у ватру, као да се она, свакоме од њих, чинила једним излазом.

- Рек' о сам ја, Мићане, да ти ракија није веселица - не могаде опет без додаивања онај што читаво вече покушава од мрака начинити свјетлост.

Што под дејством ракије, што Ђирине бесједе, тек Давид наједном покочи као човјек, коме је на памет пала спасоносна мисао. Засјале очи, накостријешили се брци.

- Е, Ђиро, побратиме, до неба ти 'вала... Ма, видим ја мени нешто вали... кад оно... ја већ дуго нијесам егленис' о са главатом и велевлажном господом на суду. Него, Симеуне, брате си мој слатки, 'ајмо нас два у тај 'Аг, спасавати српски народ... Ти обуци ону своју ђенералску одору, к' о онда кад си иш' о оног шокачком капетану на Кадину воду... нек види свијет какве ми делије имамо... Понеси, злу не требало, и плоску ракоје, заслађене дукатима, јер и сам знаш да су сви ови први и главни људи у свим државама, једнаки... Свијет се мијења, умире и рађа, али они остају вавијек и на сваком мјесту исти и за живу се главу никад и ни у чему не могу промијенити... а најслађе им је пиће брез шећера зашећерено, брез меда замедљено.

- Право говориш, Давиде, право - опет Ђири навријеше успомене - знам ја то добро... Надав' о сам се ја од своје сиротиње док сам тамнов' о у Црној кући. Само, није им вјеровати. Узму паре, а ти, трунеш ли трунеш.

- Не брени ти Ђиро, - одушевљено наставља Давид - не могу они нама Србима ништа. Навикли смо ми на голготе сваке врсти... Е', само да ми је дочекати да видим њи' ова лица кад ме Симеун доведе пред суд... Може вала, и везаног у врећи, к' о што сам ја пред 'устријски суд донио оног јазавца, што ми је изио њиву куруза... А ти, Симеуне, потврди велевлажној, главатој господи у 'Агу, да сам ја за све крив... Ја ћу све признати. Њима је важно само да сам ја Срб, а ти, к' о свједок, можеш и да лажеш.

Симеун га радосно погледа, а његове, ракојом замућене очи, начас заискрише. Пробуди се у њему онај стари меџданџија и зулумћар, а кад затреба и препредени политичар. Држало га усхићење неколико тренутака, све док није мало боље погледао ситног и неугледног Давида. Поколеба се, а сјета и њежност обојише му глас:

- Е, моја стара, блентава главо. Ја мишља' да те она твоја крезуба бабетина научила и овим новим су'ским законима и мариветљуцима. Да је стара права и суданија, лако би ми. Ал' шта ћемо јадни и кукавни, кад су, штоно кажу, 'драги суци на Бањој Луци'. Из друге се руке данас суди, баш к' о што рече мој ду'овни отац, покојни Партеније. Данас ти је од сваког јуначког оружја и јуначког срца јаче и убојитије кукавно перо оније пискарала...

- Нека, дијете, не пометај ме, - љутну се Симеун и настави, - А тек ја! ...Кад би мене виђели овако... кршног, и то у ђенералској одори, одма' би ме у синџире оковали, ил' ... ил' ... не д' о бог, к' о вука самотњака устријелили. Па и ја сам за њи' само Срб, а Срб на Срба прстом да упире, е то би им тек посласица била! Мој Давиде, зар Срб на Срба?

Силно увријеђен, Давид и не обрати пажњу на задње Симеунове рјечи, него љутито устаде и испрси се:

- Зар ја мален и жгољав Срб? Погледај ме, Симеуне, добро ме погледај... Мјерио сам се на два царска кантара, на турском кантару и на кантару 'устријског цара, па ни драм мање ни драм више од 25 ока! А кад се Срб у мени напири и нађе, нема тог царског кантара на 'вом свијету који би ме мог' о измјерити!!!

- Добро, де - помирљиво ће Симеун, не љути се одма'... Милина је так' у бешједу чути, баш к' о што је милина слушати свете пјесме... Није цабе говорио мој ду'овни отац, покојни Партеније: "Не смије се дозволити да замукну пјесме свете и молитве у 'вом стародревном намастиру Го-мјеници, и да на нас заплачу свете мошти Немањића".

- Још кад би сви Срби, због којије ти 'оћеш да ти суде у 'Агу, били таки Срби... Е, мој Давиде, туга ме у'вати кад и' видим како се отимљу за власт и душманима српског рода и православлa, скуте љубе за шаку воринти... па како се дијеле и очи ваде једни другима... Проклетство је то, јад и чемер... Таки смо душмани једни другима да нам ни Агарјани ни Каури не требају...

- А што те то чуди? - још увијек љут на Симеун, обречу се Давид - од Косова на овамо, рађају се Бранковићи, шјеме им се затрло, и трују нам крв и душу... Од Косова, цара правог немамо... Што 'но веле, бише па преминуше... Него, кад би се како могло од оног нашег краља и књаза истесати макар један осредњи цар, а?

- Зар си сметн' о да више немамо ни краља ни књаза, но су се по свијету размијели њи' ови потомци? Можда чекају да и' се ми шјетимо... - подругиљиво ће онај иза каце.

- Ма не може се свакоме рећи: „Царе Лазо, честито кољено“, а, јок! Ал' шта је, ту је. Нек се врате своје отечеству. Ми смо се Србови одавно зажељели царске круне... Ваљда међ' њима има паменије глава... А земљану владу, нек народ изабере какву 'оће, од воље му, само нек није ћорав к' о она швапска, па да нам, не дај боже, све настави ћораво и на 'пако, к' о што је и досле било.

Акцијом уметника

КРАЈ БЕСПУЋУ ДО ЦРВСКОГ

Током протеклог лета у селу Трешњевица, Месна заједница Баре, општина Сјеница на иницијативу Друштвене организације „Сеоски праг“ из Ужица, боравило је 36 уметника-сликара из Београда, Ужица, Крагујевца, Крушевца, Новог Пазара, Рашке, Младеновца, Прибоја, Аранђеловца, Смедеревске Паланке и Сјенице.

Циљ њиховог боравка на овом простору, била је жеља да својим скромним учешћем помогну изградњу пута у дужини од 7 километара, од Трешњевице до села Црвског.

Одушевљење мештана било је искрено и велико, са пуно поштовања и уважавања људима који су ето, дошли, да чак у овој забити помогну



Милић од Мачве и Ђорђе Кадјевић на Пешићеру
(снимио: В. Нишавић)

као најрођенији. Дружење сликара и мештана било је тако да је сваки уметник надахнут лепотом ових простора, искреношћу и добротом ових људи, пожелео поново да дође. Уметници су оставили око 70 слика а у галерији Дома Војске Југославије у Београду, организоваће се продајна изложба и сав приход биће искориштен за покривање дела трошкова изградње пута.

На захтев организације, стигла је механизација Војске Југославије и на општу радост и задовољство свих, тешке машине уз бректање моћних мотора, започеле су **ПРОБОЈ** кроз пештерско беспуће.

Простор у Основној школи „Свети Сава“, пружа минималне услове за рад сликара, без обзира што су директор школе и остало особље, имали разумевања и били на услузи. Ужичка организација „Сеоски праг“, доноси одлуку о формирању Савета уметничког насеља „ПЕШТЕР“ у селу Трешњевица, Месна заједница Баре у општини Сјеница, у следећем саставу:

Милић Станковић (Милић од Мачве), председник Савета, Нада Поповић-Перишић, потпредседник, Ђорђе Кадјевић, потпредседник, Веселино Нишавић - ВешоД, потпредседник, Предраг Јеринић, секретар Савета, Божидар Ковачевић, Милутин Кораћ, Велиша Пејчиновић, Мило Нерадовић, Симунида Станковић, Вера Злоковић, Жарко Урошевић, Јелена Станковић, Јовица Ракоњац, Стевица Трипковић, Зоран Петровић, Данило Лазовић, Душан Карановић, Лепомир Ивковић, Вучко Биочанин, Бранко Игњатовић, Мићо Степановић и Предраг Стојковић, чланови Савета.



Село Црвско

„СЕОСКИ ПРАГ“

актијер ревијализације села



Основана пре две године у Ужицу организација „Сеоски праг“, чији је знак штит са четири слова С, покрива брдско-планинско подручје од Дрине до Ибра, просторе Старог Влаха и рашке области, организује повратак народа на село, подстиче демографски и економски васкрс српског раубованог села, заговара тезу да Србија треба да живи од пољопривреде. У свом програму полази од следећих циљева:

- оживљавање живота на селу и заустављање даљег исељавања младих сељака, повратак радно способног становништва на село, оживљавање пољопривредне производње, сеоских основних школа, здравствене и ветеринарске службе, упознавање села са достигнућима науке, као и чување и неговање културних традиција и популаризације живота на селу.

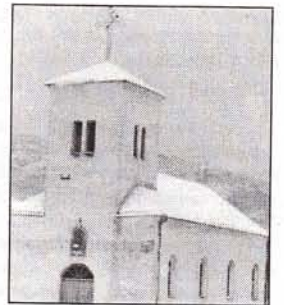
Потребно је да се одмах предузму конкретне мере за оспособљавање напуштене брвнаре у селу Трешњевица која се налази преко пута Ветеринарске станице и будуће цркве, која ће бити седиште уметничког насеља „ПЕШТЕР“.

Уметничко насеље окупљаће уметнике из свих грана уметности. Преостаје нам много посла око изградње објекта за боравак уметника, но мислим да ће то бити најлепше УМЕТНИЧКО НАСЕЉЕ.

В. Нишавић

Против заборава

ВИШЕ ПОШТОВАТИ НАРОДНУ ТРАДИЦИЈУ



Црква Светог Прокопија у селу Великој Жупи, Епархија милешевска, коначно је сagraђена прилозима верника 1967. године. Плац за ову богомољу поконио је угледни и заслужни национални радник **Михаило Досковић**, а проширење плаца је даровао угледни домаћин **Милан Томашевић**. Градња храма је отпочела на иницијативу првог црквеног одбора још 1935. године. Тај одбор су сачињавали: **Бранислав - Браве Пурић**, протојереј, **Чедо Несторовић**, учитељ, **Спасоје Журић**, деловођа, као и угледни жупски домаћини - **Милан Томашевић**, **Добро Лазаревић**, **Бо-**



шко Томашевић, **Неле Потежица**, **Средо Несторовић** и још двојица (на овом снимку) непознатих мојој генерацији. Списак чланова тог првог одбора налази се у флаши, закопаној у темељима храма, десно од олтара. Али их на спомен-плочи у цркви, нажалост, нема. А исписана су имена чланова оног одбора који је завршио градњу цркве.

Како је ово једина црква у Лимској долини, започета у краљевској, а довршена у брионској Југославији, потребно је да се и имена првог одбора нађу на спомен-плочи у овом храму. Тако ћемо их спасити од заборава на част и образ боговерујућих Жуљаца. Јер, да није било њиховог ангажовања сигурно је да не би било ни ове цркве коју су они подигли до крова и у којој је обављано богослужење. Зато се залажемо да се ова грешка исправи. Тако нећемо изневерити и заслужне претке и традицију, као саставни део наше савремености и будућности.

Драгиша В. Томашевић